

נקודה למחשבה

פרשת דברים

מי שעובד את ה' בשמחה ובטוב לבב, טוב לו. הסביבה שלו טובה עבורו, החיים שלו טובים בשבילו, הכל מאיר לו פנים.

אך אדם שמסתובב עם תחושת מרירות, עם מועקה פנימית, מתחיל לראות רע סביבו כל הזמן. כל תנועה ופעולה שנעשית לידו עלולה להרגיז אותו, כל דרך ששונה וכו' כמעט משלו גורמת לו תחושת אי נוחות וכעס. שורשה של שנאת החינם ששררה באותה התקופה, תקופה שהיתה מרובה - כעדות חז"ל - אף בגמילות חסדים, היה חוסר השמחה הפנימית. חוסר השמחה בעבודת ה' האישית ובתפקיד המיוחד של כל יחיד ויחיד, מובילה לכעס, מדינים ושנאה.

גם קינתו - תוכחתו של משה רבינו מתייחסת למצב כזה בעם. כפירושו של רש"י: טרחם - מלמד שהיו ישראל טרחנין היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוחץ בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסיף אני עליכם דיינין. ומשאכם - מלמד שהיו אפיקורסין, הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו איחר לצאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות. וריבכם - מלמד שהיו רוגנים.

איננו מבינים, כמובן, בדקות חטאי דור-דעה. אך שומעים לנו מדבריו של משה על הריבים שנבעו כתוצאה מהנרגנות. על הטענות חסרות הבסיס. על הוויכוחים שלא הסתיימו. תחושה רעה, ממורמרת, לא שמחה בכלל. וכשאדם לא שמח במה שהוא עושה, הכל נראה לו רע ומעצבן.

מדוע, בעצם, קשורה שנאת חנם לבית המקדש? מדוע לעם מסוכסך ומפולג אין זכות לבית-מקדש? בבית המקדש עלו כל בני-ישראל. כל אחד לפי דרכו, לפי שיטתו ולפי מעלתו. כולם התקבלו בבית ה' ועבדו את ה' על פי מי שהם. שם, ידעו כל היהודים, כי כל אחד ואחד חשוב להשלמת קומתו הרוחנית השלמה של העם. לכל אחד ואחד יש תפקיד ייחודי ואישי ובבית המקדש מתאחדים כולם ויוצרים את האחדות של 'כנסת ישראל'.

לפיכך שנאת חנם מבטל כח כנסת ישראל, שנקרא "כנסת ישראל" על שם חבור ואחדות ישראל. וזה אמרם כי מקדש שני חרב על ידי שנאת חנם בלבד (מהר"ל, נצח ישראל פ"ד).

חוסר סיפוק בדרך האישית מובילה לשנאת האחר. חוסר שמחה בעבודת ה' מביאה למרמור ולתחושות לא נעימות, שמתורגמות מיד ליחס שלילי לסובב.

זה מתחיל כשלאדם אין תשובה על השאלה הבסיסית: אייכה?

אתה חי בסדר. אתה חלק מהקבוצה. אתה עושה הכל נכון. אבל אמור נא, בכנות: אייכה?! היכן אתה, בעצמך, עם אישיותך, עם כוחותיך ופעולותיך. אתה ממצה את עצמך? אתה שלם עם דרכך? אתה שמח וטוב לב בעבודת ה' שלך?

כאשר נזכה וקינה זו תהפוך לשאלה שבצידה תשובה, נזכה לתקן את שנאת החינם.

וכשנזכה לכך נזכה לסיומן של הקינות האיכה הנוספות. לבנין ציון וירושלים, ושם - בקרוב ממש - נעלה ונראה.

אמן, כן יהי רצון.

השבוע בבית הכנסת, פסוק אחד ייקרא בניגון אחר מהרגיל:

אֵיכָה אֲשָׂא לְבַדִּי טְרַחְכֶם וּמְשַׁאֲכֶם וְרִיבְכֶם: (דברים, א, יב)

טעמי איכה יהדהדו בחלל בית הכנסת, מגנינת אבל נוגה.

ופסוק זה פותח את סדרת ה'איכה' שנקרא בימים הקרובים, באם חלילה לא ייבנה בית המקדש. איכה אשא לבדי, בתוכחתו של משה, איכה הייתה לזונה, בתוכחתו של ישעיה שתיקרא בהפטרות 'חזון' השבוע, ו'איכה ישבה בדד', המילים הפותחות את מגילת הקינה שנקרא בתשעה באב.

חז"ל במדרש מותחים קו ישיר בין מילת 'איכה', לבין מילה נוספת שנכתבת בדיוק אותו הדבר, אך ניקודה שונה. אֵיכָה.

לאחר שאדם וחווה חטאו ואכלו מעץ הדעת-טוב-ורע, פונה ה' אל האדם במילה זו.

וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיְכָה (בראשית, ג, ט)

בפתיחת מדרש איכה, אומרים חז"ל כך: איכה ישבה בדד. כל מה שאירע לאדם אירע לישראל, אדם הראשון הקב"ה הכניסו לגן עדן וצוהו ועבר ודנו בשלוחין וגרושין וקונן עליו איכה, ויאמר לו איכה... איכה... וכן עשה לישראל הכניסם לארץ ישראל ויקונן בעצמו עליהם איכה, איכה ישבה בדד (ילקוט שמעוני, פתיחתא רמז תתרא).

קריאת האיכה שנאמרה לאדם הראשון היתה בעצם קינה. קינה היתה לקינת 'איכה ישבה בדד' שתישמע שנים לאחר מכן.

מהו הקשר בין הקינות?

חסידיים מספרים שפעם שאל שר גוי את רבי שניאור זלמן מלאדי, ה'בעל התניא', מה פירושה של שאלתו של השי"ת לאדם הראשון. כלום ה', שמלא כל הארץ כבודו, לא ידע היכן אדם?

ה'בעל-התניא' השיב ששאלה זו מופנית לכל אדם באשר הוא אדם. איכה - אתה בעצמך. העולם מלא באנשים, במערכת מסודרת, בחיים תקינים. אך אתה, כאיש בודד, היכן אתה בתמונה? האם אתה מצליח למצוא את האישיות האישית שלך בתוך העולם הגדול הזה? האם אתה מצליח ללכת בדרך האישית שלך, המתאימה לך ורק לך?

זוהי קינת האֵיכָה הראשונה. בן אדם! אייכה? מדוע איך הולך בדרך הייחודית, במסלול עבודת ה' שהותוותה במיוחד בשבילך?

בפרשת כי תבא מתארת התורה קללות רבות רעות וצרות העתידות לבא על עם-ישראל. הרמב"ן מבאר במקומו שקללות אלו התקיימו בחורבן בית המקדש השני.

לכאורה, דבר זה טעון ביאור. הלא, התורה נותנת טעם והסבר להגעתן של הקללות לעם: תחת אשר לא עבדת את ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מִרֵב פֶּלֶא (דברים כח, מז). ועל בית שני יודעים אנו שהיתה סיבה אחרת לחורבן: אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם! (יומא, ט, ב). שנאת חנם. לא חוסר שמחה.

יתכן שניתן לבאר זאת בפשטות.

אדם שטוב לו ושמח, אינו שונא את חבריו. אדם ששלם עם דרכו ועם חייו, אינו 'מחפש' את הסובבים אותו ואינו נצרך להיכנס לדין ודברים קשה על דברים שאינם מוצאים חן בעיניו.